

Nikolina Maleta*
Ivan Tomić**
Ivana Vujica***

UDK 347.44:368]:340.132.6
340.132.6:347.44

DOI:

Prethodno priopćenje

Primljeno: 2. 6. 2025.

Prihvaćeno: 21. 6. 2025.

TEORIJSKO-PRAVNA I POZITIVNO-PRAVNA EVALUACIJA NORMATIVNOG OKVIRA UGOVORA O OSIGURANJU

Sažetak: Ugovor o osiguranju je jedan od najzastupljenijih ugovora u gospodarskom poslovanju s obzirom na broj korisnika usluga osiguranja i značaj djelatnosti osiguranja na financijskom tržištu. U radu se istražuje priroda normi ugovora o osiguranju i načelo autonomije volje s aspekta teorije prava. Polazeći od gospodarskoga značaja ugovora o osiguranju, analizira se prikladnost normi Zakona o obveznim odnosima, same definicije ugovora o osiguranju te načina njegova sklapanja. Primjenom usporedno-pravne metode istražuju se najbolji modeli normiranja ugovora o osiguranju te se iznose određene pretpostavke daljnjeg razvoja ugovornog prava osiguranja. Na razini Europske unije ovu materiju reguliraju soft law izvori te ne postoji sistematizirano definiranje ugovora o osiguranju i njegova sadržaja iz čega se može zaključiti da europski zakonodavac daje prioritet domaćem pravu u normiranju. U posljednje vrijeme djelatnost osiguranja predstavlja jedno od najbrže rastućih gospodarskih područja pa bi strogo normativno reguliranje djelovalo kontraproduktivno sa stajališta interesa zajednice kao cjeline. Drugim riječima, u ovom području nužno je postići delikatnu ravnotežu između opravdanog interesa zaštite slabije ugovorne strane i poticajnog regulatornog okvira za razvoj osiguranja u eri digitalne

* dr. sc. **Nikolina Maleta**, izv. prof.; Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet; nikolina.maleta@pf.sum.ba

** dr. sc. **Ivan Tomić**, viši asistent, Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet; ivan.tomic@pf.sum.ba

*** **Ivana Vujica**, dipl. iur.; Voditeljica poslova usklađenosti u Croatia osiguranju d.d.; studentica poslijediplomskog specijalističkog studija Pravo osiguranja na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru vujica.ivana@gmail.com

ekspanzije. Zbog velikog gospodarskog značaja i zastupljenosti, pravna tehnika normiranja ugovora o osiguranju trebala bi biti jasna, logična, precizna, nedvojbena i sveobuhvatna kako bi norme mogle biti razumljive ne samo pravicima, nego i širem krugu mogućih stranaka i potpisnika ovoga ugovora. Rješenje se može naći u posebnom normiranju ugovora o osiguranju u okviru tzv. model law propisa ili u dodatnom reguliranju ugovora o osiguranju preko važećih lex specialis propisa kako bi se riješio problem nedorečenosti ili neprilagođenosti postojećih normi.

Ključne riječi: *pravna priroda normi, autonomija volje, ugovor o osiguranju, uvjeti osiguranja, Zakon o obveznim odnosima*

1. Uvod

Ugovor o osiguranju je pravni posao temeljem kojega se pružaju usluge osiguranja. Većina odredbi kojima se normira ugovor o osiguranju propisana je u Zakonu o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu: ZOO)¹ kao osnovnom materijalno-pravnom izvoru prava osiguranja. Osim posebnih odredbi, koje se odnose na ugovor o osiguranju, primjenjuju se i opće odredbe Zakona koje vrijede i za ostale vrste ugovora ako nisu u suprotnosti sa specifičnim odredbama o ugovoru o osiguranju. U odnosu na zakone koji definiraju djelatnost osiguranja i pojedine vrste osiguranja, ZOO je *lex generalis* te u slučaju suprotnosti normi, posebni zakoni kao *lex specialis* imaju prednost ako normiraju ugovorne odredbe pojedinih vrsta osiguranja. Uvjeti osiguranja kao sastavni dio ugovora o osiguranju također predstavljaju izvor ugovornog prava osiguranja. U izvore ugovora o osiguranju osim materijalno-pravnih i statusno-pravnih propisa ubrajamo i poslovne običaje, pravnu znanost te naravno na globalnoj razini i propise Europske unije. Iz navedenoga proizlazi da je ugovor o osiguranju normiran višestruko što može rezultirati sukobom pravnih normi. Zbog toga je vrlo bitno analizirati prirodu pravnih normi koje reguliraju ugovor o osiguranju te shvatiti značaj i opseg primjene načela stranačke autonomije volje.

Za primjenu pravnih propisa iznimno je važno tumačenje pravnih normi koje će omogućiti funkcionalnost i prilagođenost suvremenim poduzetničkim kretanjima i tržišnom razvoju. U pogledu bilo kojega pravnog posla, pa tako i ugovora o osiguranju, nužno je tumačenjem i primjenom normi osigurati sigurno obavljanje

¹ Kratica ZOO koristi se u općenitom navođenju zakona koji u većini nacionalnih sustava predstavlja osnovni materijalno-pravni izvor za ugovor o osiguranju. Kratica ZOO BiH koristi se u radu za referiranje istovjetnih/ujednačenih odredbi ZOO-a u Bosni i Hercegovini kao *Zakon o obveznim odnosima*, Službeni list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89, i 57/89, Službeni list R BiH, br. 2/92, 13/93, Službene novine Federacije BiH br. 29/03, 42/11, Službeni glasnik Republike Srpske br. 17/93, 3/96, 39/03, 74/04. Po potrebi se naglašava ZOO Federacije BiH i ZOO Republike Srpske, kada je bitno istaknuti različitost u normiranju ili kada se analiza oslanja samo na obradu pojedinog instituta na normativnoj razini Federacije BiH, odnosno Republike Srpske.

djelatnosti, stranačku ravnopravnost kao i zaštitu sudionika konkretnoga pravnog posla.

U radu se analizira priroda normi ugovora o osiguranju i načelo autonomije volje s aspekta teorije prava. Nadalje, polazeći od gospodarskoga značaja ugovora o osiguranju, analizira se prikladnost normi ZOO-a, same definicije ugovora o osiguranju i načina sklapanja toga ugovora suvremenom tržištu osiguranja i potrebama svih aktivnih sudionika na tržištu, a što uključuje i ugovorne stranke ovoga pravnog posla. Primjenom usporedno-pravne metode istražuju se najbolji modeli pozitivno-pravnog normiranja ugovora o osiguranju te se iznose određene pretpostavke daljnjeg razvoja normi ugovornog prava osiguranja.

2. Pravna priroda normi ugovora o osiguranju

Reguliranje ugovora preko obvezujućih normi u formi zakona na specifičan način uključuje državu u odnos među ugovornim strankama. Spomenuto "miješanje" države u ugovorni odnos stranaka može biti izvršeno na dva temeljna načina. U prvom slučaju država postavlja pravni okvir ugovornim strankama koji će se primjenjivati na ugovor ako stranke ne ugovore nešto drugo. U tom slučaju pravna regulacija vrši se dispozitivnim pravnim normama ili tzv. dispozitivnom dispozicijom² jer od raspolaganja stranaka zavisi primjena "državnog" prava. Država preko pravnog okvira propisuje dispoziciju norme, ali stranke mogu umjesto te dispozicije u njihov ugovorni odnos uvesti novu dispoziciju dajući pravnoj normi drugačiji sadržaj od onoga koji je ponudila država.

Iako su ugovori prije svega privatni sporazum stranaka, konfliktnost, složenost i značaj ugovorne materije mogu uvjetovati drugačiji pristup države. Naime, država može tehnikom imperativnih normi višestruko ograničiti ugovorne stranke obvezujući ih na propisano postupanje bez mogućnosti da svojom voljom drugačije urede ugovorni odnos. U potonjem slučaju radi se o ograničenju autonomije volje ugovornih stranaka kao jednom od temeljnih načela ugovornog prava.

² U pravnoj teoriji uobičajeno se pravi razlika između imperativnih i dispozitivnih normi. S druge strane, neki autori umjesto ovakve klasifikacije prave razliku između vrsta dispozicije kao jednog od elemenata pravne norme kojom se propisuje pravilo ponašanja. Imperativna dispozicija postoji kada je dispozicija kategorična, alternativna ili diskrecijska jer su subjekti dužni postupati prema propisanoj normi, ili pak mogu izabrati između više ponuđenih alternativa, odnosno ovlaštenu su regulirati ponašanje drugih subjekata. Međutim, niti u jednom od ova tri slučaja ne mogu odstupiti od mogućnosti koje su propisane tim vrstama dispozicija. Kod dispozitivne dispozicije subjekti su ovlaštenu stvoriti drugu dispoziciju kojom stvaraju vlastito pravilo različito od onog koje je propisano dispozitivnom dispozicijom. V. GOSTOJIĆ, S., MILOSAVLJEVIĆ, B., KONJOVIĆ, Z., *Ontological Model of Legal Norms for Creating and Using Legislation*, Computer Science and Information Systems, vol. 10, No. 1, 2013., str. 151-161, dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/230983466_Ontological_Model_of_Legal_Norms_for_Creating_and_Using_Legislation (26. 5. 2025.).

2.1. Načelo autonomije volje

Načelo autonomije volje temeljno je načelo ugovornog prava, a dispozitivne pravne norme jesu pravna tehnika za ostvarenje ovoga načela. Reguliranje ugovornih odnosa preko imperativnih normi predstavlja ograničenje stranačke autonomije. Budući da je autonomija volje pravilo, njezino je ograničenje izuzetak.

Načelo stranačke autonomije, kao i drugi pravni instituti, ima svoje filozofsko ishodište. Temeljne ideje na kojima je izgrađeno ovo načelo jesu snažno naglašeni individualizam i sloboda pojedinca koji svoj procvat doživljavaju u doba prosvjetiteljstva. Individualističko uvjerenje ne negira postojanje društva, ali ga shvaća kao skup slobodnih pojedinaca čiju slobodu društvo treba zaštititi.³ Teorijski okviri slobodnog ugovaranja najjasnije su izraženi u učenjima o teoriji autonomije volje koja je proizašla iz filozofskog liberalizma XVIII. stoljeća i ekonomskog liberalizma XIX. stoljeća i temelje se na shvaćanju da obveze među ljudima nastaju zato što oni tako hoće.⁴

Načelo stranačke autonomije podrazumijeva višestruku slobodu pojedinca. Pojedinaac je slobodan odlučiti hoće li i s kim ulaziti u ugovorni odnos, a ako odluči sklopiti ugovor, slobodan je sadržajno ga urediti u suglasju s drugom strankom i u obliku koji odrede ugovorne stranke pri čemu nitko nema pravo mijenjati ugovor nego se mora izvršiti kako su se sporazumjele ugovorne stranke.

Ovako radikalno shvaćena stranačka autonomija nije se mogla realizirati u praksi. Nasuprot individualističkim učenjima pojavila su se kolektivistička učenja koja ističu značaj društva koje nije isto što i zbroj pojedinaca koji ga čine. Takvo društvo ima specifične ciljeve koji su u službi zajednice kao cjeline i kojima mora biti ograničena individualna sloboda pojedinca. Osim toga, teorija o autonomiji volje smatrala je ugovor iskazom pravičnosti polazeći od pretpostavke da je pravično sve što je ugovoreno na temelju slobodne volje jednakih stranaka. Sasvim je jasno zašto ovakva krajnja pozicija nije bila dugoročno održiva jer ugovorne stranke često nisu u ravnopravnom položaju pa je i stranačka autonomija morala pretrpjeti stanovita ograničenja. Jedna od teorija u okviru ovakvog shvaćanja jest teorija o zaštiti dobrobiti potrošača prema kojoj je stranačka autonomija ograničena načelima pravednosti i poštenja. Ova teorija zalaže se da država na što detaljniji način uredi autonomiju volje stranaka, kao i da donese posebne propise radi zaštite potrošača.⁵

³ ČULO, I., Refleksija teorije o autonomiji volje na građansko i radno pravo, *Pravna misao: časopis za pravnu teoriju i praksu*, vol. 47, No. 3-4, 2016., str. 7-35.

⁴ PEROVIĆ, S., *Prirodno pravo i autonomija ličnosti*, Kopaonička škola prirodnog prava, 2015., str. 1014-1015, dostupno na: <https://kopaonikschool.org/besede/> (13. 5. 2025.).

⁵ HASNEZIRI, L., The Principle of Autonomy of Contractual Will, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, vol. 8, No. 1, 2023., str. 134-147, dostupno na: https://revistia.com/files/articles/ejms_v8_i1_23/Hasneziri.pdf (22. 5. 2025.).

Ako se pokuša dati opći zaključak o uspjehu navedenih teorija, može se tvrditi da ugovorno pravo i danas počiva na načelu stranačke autonomije. Međutim, takva autonomija nije neograničena. U velikom broju država propisuje se javni poredak kao opći ograničavajući element stranačke autonomije pod kojim se podrazumijeva “skup temeljnih načela na kojima se temelji postojanje i trajanje jedne pravno organizirane zajednice, a koji se očituju preko određenih društvenih normi (pravnih i moralnih) koje stranke u svojim odnosima moraju poštovati pod prijetnjom sankcije apsolutne ništavosti”.⁶ Uz javni poredak, nerijetko se propisuju i običaji, javni moral i slično. Uz ova općenita ograničenja, stranačka autonomija podložna je i specifičnim ograničenjima koja su svojstvena pojedinim pravnim institutima. Takva ograničenja razlikuju se po opsegu i mogu uključivati ograničenje slobode za zaključivanje ugovora, izbor ugovorne stranke, ograničenje autonomije pri sadržajnom uređenju ugovora, pri izboru oblika ugovora i druga.

U domaćem pravu stranačka autonomija postavljena je kao temeljno načelo obveznih odnosa. Stranke su slobodne u uređenju takvih odnosa pod uvjetom da ih ne uređuju protivno ustavu, prinudnim propisima te moralu društva. Uz propisivanje ovoga načela zakonodavac je eksplicitno propisao da pravne norme kojima se postavlja pravni okvir obveznih odnosa imaju dispozitivni karakter što znači da stranke mogu svoj obvezni odnos drugačije regulirati. Dispozitivnost zakonskih odredbi se pretpostavlja jer nemogućnost odstupanja od zakonskog okvira postoji samo u slučaju kada to proizlazi iz pojedine odredbe zakona ili njezina smisla.^{7 8}

⁶ PEROVIĆ, S., *op.cit.*, str. 1016.

⁷ Načelo stranačke autonomije regulirano je s dva članka *Zakona o obveznim odnosima FBiH*. U članku 10 propisuje se načelo slobode ugovaranja, a u članku 20 propisuje se dispozitivnost zakonskih odredbi. Dispozitivnost odredbi zapravo je sredstvo ili pravna tehnika ostvarenja načela iz članka 10. V. čl. 10 i 20 ZOO Federacije BiH, Službeni list SFRJ, br. 29/1978., 39/1985., 45/1989. - odluka USJ i 57/1989, Službeni list R BiH, br. 2/1992., 13/1993. i 13/1994. i Službene novine FBiH, br. 29/2003. i 42/2011.

⁸ Iako se ovaj članak zakona čini jasan i nedvojbjen, iz pojedinih odredbi zakona nije sasvim jasno jesu li one dispozitivne ili imperativne. Hiber navodi dva primjera iz sudske prakse u Srbiji iz kojih je vidljivo da su različiti sudovi različito tumačili karakter pravnih odredbi. U predmetu koji se odnosio na dopuštenost ugovaranja naknade troškova obrade kredita različiti sudovi zauzeli su različiti stav o dispozitivnosti odredbi koje reguliraju bitne elemente jednog ugovora. Slični problemi pojavili su se i u vezi s pitanjem je li pravilo prema kojemu je onaj koji primi kaparu, a kriv je za neizvršenje obveze, dužan vratiti dvostruku kaparu imperativno ili stranke mogu drugačije ugovoriti. Dok je prvostupanjski sud smatrao da je ta odredba dispozitivnog karaktera te sukladno tomu stranke mogu ugovoriti drugačije, drugostupanjski sud protumačio je da ta odredba imperativna. U ovom smislu slažemo se s Hiberom koji navodi da je obrazloženje suda, prema kojemu je za dispozitivnost nužno da zakon izričito dopusti drugačije ugovaranja, neprihvatljivo. Dispozitivnost je pravilo i ona se pretpostavlja u ugovornim odnosima, dok je imperativno uređenje nužno izričito propisati u pojedinim odredbama. HIBER, D., *Prinudni propisi u novijoj domaćoj sudskoj i ugovornoj praksi*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 70, No. 5, 2022., str. 451-476, dostupno na: https://anali.rs/xml/2022c/2022-5s/Anali_2022-5s-18-lat.pdf (21. 5. 2025.).

2.2. Autonomija volje u ugovoru o osiguranju

Pri reguliranju ugovora o osiguranju zakonodavac je primijenio sasvim suprotan pristup u odnosu na ostale ugovorne odnose. Dok se kod najvećeg broja ugovornih odnosa podrazumijeva sloboda stranaka da vlastite odnose mogu urediti drugačije u odnosu na zakonodavni okvir, kod ugovora o osiguranju zakonodavac je odstupio od tog pravila. Naime, zakonodavac implicitno propisuje da su norme kojima se regulira osiguranje imperativne. To je najvidljivije iz odredbe prema kojoj se ugovorom o osiguranju može odstupiti samo od onih odredaba u kojima je to odstupanje izričito dopušteno te od odredbi koje pružaju ugovarateljima mogućnost da postupe kako hoće.⁹ Zakonodavac propisuje pretpostavku imperativnosti normi kojima se regulira osiguranje te daje kriterij za prepoznavanje dispozitivnih odredbi. Potonje odredbe postoje samo ako je to izričito određeno ili ako dopuštaju ugovarateljima da postupe po slobodnoj volji. Navedenom tehnikom regulacije materije osiguranja istodobno je i propisano odstupanje od načela autonomije ugovornih stranaka kao temeljnog načela obveznih odnosa. Zakonodavac ne daje odlučujući utjecaj stranačkoj autonomiji nego je ograničava samo na one odredbe koje eksplicitno dopuštaju odstupanje od zakona.

Većina pravnih odredbi ZOO-a kojima se regulira osiguranje je imperativnog karaktera, dok su dispozitivne odredbe sporedne i odnose se uglavnom na slučajeve kada je zakonodavac predvidio mogućnost zadovoljavanja interesa osiguranika u pogledu širine pokrivača i imenovanja korisnika naknade iz osiguranja.^{10 11} Specifičnost ugovora o osiguranju u odnosu na druge ugovore koje regulira ZOO jest u tome što osim čisto imperativnih i dispozitivnih normi postoji i treća grupa tzv. poluimperativnih normi.¹² U 70-ak članaka koji obrađuju ugovor o osiguranju i pravila obavljanja djelatnosti osiguranja u ZOO-u FBiH¹³ postoje odredbe imperativne, ali i one dispozitivne naravi, pa čak unutar istog članka njihova kombinacija. Stoga

⁹ Članak 900 ZOO BiH:

(1) Ugovorom se može odstupiti samo od onih odredaba ove glave u kojima je to odstupanje izričito dopušteno, kao i od onih koje pružaju ugovaračima mogućnost da postupe kako hoće.

(2) Odstupanje od ostalih odredaba, ukoliko nije zabranjeno ovim ili kojim drugim zakonom, dopušteno je samo ako je u nesumnjivom interesu osiguranika.

¹⁰ UZELAC, O., JOVANOVIĆ, S., *Priroda normi zakona kojima je regulisan ugovor o osiguranju*, Evropska revija za pravo osiguranja, vol. XXII., No. 1, 2023., str. 8-12, dostupno na: <https://erevija.org/wp-content/uploads/2023/05/1-2023-ERPO-8-12.pdf> (22. 5. 2025.).

¹¹ Iako su autori izvršili analizu normi *Zakona o obveznim odnosima Republike Srbije*, ovaj zaključak primjenjiv je i na *Zakon o obveznim odnosima FBiH* s obzirom da postoje samo neznatne razlike između propisa ovih država. To je izravna posljedica preuzimanja zakona o obveznim odnosima iz bivše zajedničke države. Ova napomena odnosi se i na druge radove koji su korišteni u ovom radu.

¹² ŠULEJIĆ, P., *Pravo osiguranja*, Dosijske, Beograd, 2005., str. 51.

¹³ ZOO ne pokriva sve vrste ugovora o osiguranju, odnosno odredbama članka 899. ZOO BiH izričito su iz primjene isključeni plovidbeno osiguranje, osiguranje potraživanja i reosiguranje.

je vrlo bitno odrediti i jasno tumačiti granicu dopuštene dispozitivnosti ugovornih stranaka, posebice ako drugi zakoni daju mogućnost šire primjene stranačke autonomije volje u uređenju pojedinog segmenta pravnog odnosa ugovornih stranaka.¹⁴

Stranačka autonomija kod ugovora o osiguranju višestruko je ograničena. Prije svega, ograničenje se pojavljuje kod slobode ugovarati ili ne ugovarati s obzirom na to da zakonodavac ponekad propisuje obvezu zaključenja ugovora o osiguranju. Također, ograničena je sloboda izbora suugovarača. Sadržajno uređenje ugovora trpi najveća ograničenja zbog spomenute tehnike imperativnih normi u regulaciji materije osiguranja.¹⁵ Zbog svih ovih intervencija koje bitno sužavaju prostor stranačkog disponiranja, neki autori zaključuju da je stranačka autonomija u ugovoru o osiguranju relikv prošlosti ili u najboljem slučaju da se radi o usmjerenoj stranačkoj autonomiji.¹⁶

Stranačka autonomija ipak nije u potpunosti ograničena, ali je uvjetno propisana. Ugovorne stranke mogu odstupiti i od imperativnih normi zakona ukoliko je to u nesumnjivom interesu osiguranika. Neki autori smatraju da je riječ o poluimperativnim normama s obzirom na to da dopuštaju odstupanje samo ako je u interesu jedne, često ekonomski slabije, ugovorne stranke. Budući da je mogućnost stranačkog disponiranja uvjetovana nesumnjivim interesom osiguranika, ovu vrstu normi pravilnije je nazvati uvjetne dispozitivne norme jer o postojanju propisanog uvjeta ovisi mogućnost ugovornih stranaka da svojom voljom zamjene zakonske odredbe.

Nesumnjivi interes osiguranika predstavlja pravni standard koji nije definiran zakonom. U pravnoj teoriji smatra se da ovaj standard podrazumijeva mogućnost ugovaranja klauzula kojima se poboljšava položaj osiguranika ili korisnika osiguranja kao i onih odredbi kojima se odstupa od zakonskih rješenja koja nisu najpovoljnija za njih.¹⁷ Ovakvo zakonodavno reguliranje stranačke autonomije u ugovoru o osiguranju ostavlja prostor da stranačka volja ne bude u potpunosti ograničena zakonom. S druge strane, opravdano se postavlja pitanje kako će se utvrditi da je odstupanje u nesumnjivom interesu osiguranika. Za takvo utvrđenje nužno će biti tumačenje pri čemu je nužno poznavanje i odredbi drugih zakona koji reguliraju zaštitu potrošača.¹⁸

¹⁴ U tome smislu bitno je naglasiti razliku između normiranja obveznih i dobrovoljnih osiguranja. Prema Šulejiću za obvezna osiguranja pojedina pitanja obvezno-pravnog karaktera regulirana su drugačije nego što je to propisano u ZOO. Zbog toga je ugovor o osiguranju djelomično normiran i statusno-pravnim propisima. V. ŠULEJIĆ, P., *op.cit.*, str. 48.

¹⁵ PETROVIĆ TOMIĆ, N., O ograničenoj i usmjerenoj slobodi ugovaranja u ugovornom pravu osiguranja: fenomen "pokoravanja" ugovora o osiguranju, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 68, No. 1, 2020., str. 100-125, dostupno na: https://anali.rs/xml/202-/2020c/2020-1c/Anali_2020-1c-456-1713-1-pb-lat.pdf (23. 5. 2025.).

¹⁶ *Ibid*, str. 105.

¹⁷ *Ibid*, str. 113.

¹⁸ PETROVIĆ TOMIĆ, N., O hitnosti usvajanja izmjena regulatornog okvira osiguranja - prijedlog izmjena Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske, *Hrvatski časopis za Osiguranje*, No. 7, 2022., str. 29-53, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/290878> (21. 5. 2025.).

Zaštita slabije ugovorne stranke nesumnjivo je u skladu s načelom pravičnosti i kao takva je nužna da bi se osiguralo ostvarenje ravnopravnosti ugovornih stranaka osiguravanjem minimalne zaštite slabijoj ugovornoj stranki. S druge strane, imperativne norme mogu djelovati nedovoljno poticajno za osiguratelje, ali i spriječiti razvoj novih osiguranja i praćenje tržišnih zahtjeva. U posljednje vrijeme područje osiguranja predstavlja jedno od najbrže rastućih gospodarskih područja pa bi pretjerano sputavanje djelovalo kontraproduktivno sa stajališta interesa zajednice kao cjeline. Drugim riječima, u ovom području nužno je postići delikatnu ravnotežu između opravdanog interesa zaštite slabije ugovorne stranke s jedne strane i poticajnog regulatornog okvira za osiguratelje s druge strane.

Uspostavljanje ravnoteže između ovih, često suprotstavljenih, zahtjeva nije jednostavan zadatak. Međutim, spomenuti pravni standard koji dopušta odstupanje od zakonskih odredbi ako su u nesumnjivom interesu osiguranika može biti primjer odredbe koja unosi nužnu fleksibilnost u ugovorni odnos. Određeni pravni problemi mogu se pojaviti pri tumačenju spomenutog standarda. Iako ostavlja prostor za stranačku autonomiju, ova pravna tehnika može narušiti pravnu sigurnost u tom smislu da ugovorne stranke ne mogu unaprijed znati od kojih odredbi zakona smiju odstupati i drugačije regulirati prava i obveze u ugovornom odnosu. Zbog navedenog bi bilo nužno jasnije definirati pravnu prirodu normi ugovora o osiguranju. Zanimljiv prijedlog iznosi Petrović Tomić prema kojemu se predviđa reguliranje osiguranja s dva propisa, općim i specijalnim.¹⁹ ZOO kao *lex generalis* sadržavao bi imperativne odredbe koje trebaju pružiti minimum zaštite ugovornih stranaka od kojih nije dopušteno odstupanje, dok bi se ugovorni odnos osiguranja detaljnije regulirao s posebnim propisom koji bi sadržavao dispozitivne odredbe dopuštajući ugovornim strankama da svoj odnos urede drugačije ukoliko se njihova volja ne podudara s regulatornim okvirom koji propisuje *lex specialis*. Ovaj prijedlog je na tragu prakse u pojedinim državama, poput primjerice Slovenije, koje rade na usvajanju posebnog *model law* zakona kojim bi se ugovor o osiguranju izdvojio iz zakona o obveznim odnosima i uredio posebnim zakonskim tekstom, a navedeno pravdaju primarno značajem kojega ugovor o osiguranju ima u gospodarskom prometu.²⁰

3. Gospodarski značaj i pozitivno-pravni okvir ugovora o osiguranju

Oblik, sadržaj i karakteristike ugovora o osiguranju ne mogu se analizirati bez razumijevanja značaja i uloge ovoga pravnog posla u ukupnom gospodarstvu.

¹⁹ Petrović Tomić ovaj prijedlog je iznijela u vezi s reguliranjem oblasti osiguranja u Republici Hrvatskoj i potrebi izmjena tamošnjeg zakona o obveznim odnosima.

²⁰ *Zakon o zavarovalni pogodbi*, dostupno na: <https://search.app/C5UL8uJEMuM5QhBj9> (9. 7. 2024.).

Gospodarska osnova ugovora o osiguranju je djelatnost osiguranja u okviru koje se fizičkim ili pravnim osobama pruža ekonomska zaštita od različitih opasnosti.²¹ S obzirom na opseg djelatnosti osiguranja i broj korisnika usluga osiguranja, posebice u području obveznih osiguranja, ugovor o osiguranju je nesumnjivo jedan od zastupljenijih ugovora u gospodarskom poslovanju. Tomu svakako treba dodati i značaj djelatnosti osiguranja na financijskom tržištu. Stoga može se opravdano postaviti pitanje je li regulatorni okvir kojim se uređuje ugovor o osiguranju kao pravni posao i pravni temelj za obavljanje ove djelatnosti, proporcionalan zastupljenosti i važnosti ove vrste pravnoga posla?

Osnovni normativni izvor za ugovor o osiguranju je ZOO, a kao sekundarni propisi primjenjuju se zakoni koji reguliraju djelatnost osiguranja te propisi o zaštiti potrošača. ZOO je temeljni materijalno-pravni izvor prava osiguranja, dok se ostali zakoni koji reguliraju djelatnost osiguranja svrstavaju u statusno-pravne izvore prava osiguranja. Može se zaključiti da je normativni okvir fragmentiran i ne daje jasan i sustavan prikaz pravnog uređenja ugovora o osiguranju. Pojedine odredbe unutar samoga ZOO-a BiH i drugih zakona nisu jedinstveno strukturirane nego se određeni instituti obrađuju u više nepovezanih članaka (primjerice sadržaj police osiguranja²²). Brojnost pojavnih oblika osiguranja i njihova različita pravna narav svaki pokušaj da se precizno i sažeto na jedinstven način odredi opseg i sadržaj ugovora o osiguranju čine izuzetno složenim.²³

Promatrajući ugovor o osiguranju kao dio cjelokupnoga gospodarskog poslovanja, ne može se ne primijetiti zastarjelost normativnog okvira, a posebice onoga uređenog u ZOO FBiH. Suvremeno poslovanje podrazumijeva brza gospodarska kretanja i aktivnosti pa tako i prilagodljiv pravni okvir. Digitalizacija poslovanja i umjetna inteligencija sa sobom nose nove rizike, ali njihovo savjesno i etično korištenje u pravilu poboljšava i olakšava poslovne procese. Novi rizici rezultiraju novim vrstama osiguranja. Zbog navedenog može doći do sukoba između strogo jezičnog tumačenja i pravne sigurnosti s jedne strane te zahtjeva tržišta i ciljnog tumačenja u primjeni pravnih propisa uz uvažavanje načela zakonitosti s druge strane. Zbog ograničenog opsega ovoga rada, analiza je ograničena na neprilagođenost samo pojedinih odredbi ZOO-a BiH, primarno onih koje se odnose na definiciju, sadržaj i opseg ugovora o osiguranju te na njegovo sklapanje.

²¹ PAVIĆ, D., *Ugovorno pravo osiguranja: komentar zakonskih odredaba*, Tectus, Zagreb, 2009., str. 53.

²² Čl. 902. st. 1., čl. 943. st. 1., čl. 954. st. 2., čl. 955. st. 4. ZOO FBiH.

²³ PAVIĆ, D., *op. cit.*, str. 46.

3.1. Definicija ugovora o osiguranju

Kao temeljni materijalno-pravni izvor prava osiguranja, ZOO FBiH u članku 897. na sljedeći način definira ugovor o osiguranju: "Ugovorom o osiguranju ugovaratelj osiguranja obvezuje se, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, udružiti određeni iznos u zajednici osiguranja, odnosno zajednici rizika (osiguravatelj), a zajednica se obvezuje da, ako se dogodi osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili trećoj osobi naknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učini nešto drugo." ZOO BiH diobu ugovora o osiguranju vrši prema predmetu osiguranja na ugovor o osiguranju imovine i ugovor o osiguranju osoba zanemarujući osiguranje od odgovornosti.²⁴ Dakle, usvojena je dualistička koncepcija podjele ugovora o osiguranju prema kojoj je osiguranje od odgovornosti dio imovinskih osiguranja.

Prema Paviću, prethodno navedena definicija ugovora o osiguranju je pravno, ekonomski i sadržajno netočna.²⁵ Prvo što u citiranoj zakonskoj odredbi privlači pozornost su istaknuta načela uzajamnosti i solidarnosti koja u suvremenim formama ugovaranja osiguranja i poslovanja društava za osiguranje kao i položaju osiguranika nisu toliko izražena da bi ih bilo potrebno isticati unutar zakonske definicije ugovora o osiguranju. Prema Džidiću i Ćurkoviću, ova načela čine citiranu definiciju ugovora o osiguranju zastarjelom i prevladanom.²⁶ Štoviše, Zakon o osiguranju Federacije BiH iz 2017.²⁷ napustio je oblik društva za uzajamno osiguranje kao oblik organizacije djelatnosti osiguranja. U suvremenoj djelatnosti osiguranja ne postoji uzajamnost i solidarnost između osiguratelja i ugovaratelja osiguranja u mjeri i na način kako su bile ranije zastupljene. Nadalje, definiranje osiguratelja, odnosno društva za osiguranje kao zajednice osiguranja ili zajednice rizika ne odgovara pravnoj prirodi oblika i poduzetničkom karakteru društava za osiguranje u suvremenom gospodarstvu. Definirajući mogućnost osiguratelja da na ime osigurnine "učini nešto drugo" potencira specifičnosti pojedinih vrsta osiguranja (npr. pružanje pomoći), a cjelokupna definicija ne ostavlja prostora drugim specifičnostima po vrstama osiguranja. Izraz "naknada" također nije odgovarajući suvremenom shvaćanju odštetnoga načela. Iz navedenog jasno proizlazi kako je zakonsko normiranje i definiranje ugovora o osiguranju u Federaciji BiH potrebno osuvremeniti i prilagoditi modernom poduzetništvu te potrebama tržišta osiguranja.

²⁴ ĆURKOVIĆ, M., Ugovor o osiguranju - Komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2017., str. 13-15.

²⁵ PAVIĆ, D., *op.cit.*, str. 48.

²⁶ DŽIDIĆ, M., ĆURKOVIĆ, M., Pravo osiguranja, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2017., str. 149.

²⁷ Zakon o osiguranju Federacije BiH, Službene novine Federacije BiH, br. 23/17.

3.2. Sklapanje ugovora o osiguranju

ZOO BiH trenutak sklapanja ugovora o osiguranju vezuje za potpisivanje police osiguranja ili lista pokrića (čl. 901.). Prema ovoj normi, ugovor o osiguranju ima konstitutivnu pisanu formu.²⁸ Dodatno ZOO BiH vezuje trenutak zaključenja ugovora za prihvatanje ponude, odnosno za trenutak kada je ponuda za zaključenje ugovora pristigla osiguratelju.²⁹ Kako Bijelić ističe, usmena ponuda ne obvezuje ni ponuditelja ni osiguratelja, dok pismena ponuda učinjena osiguratelju za sklapanje ugovora o osiguranju vezuje ponuditelja pod određenim uvjetima.³⁰ Tako ZOO BiH regulira da pismena ponuda učinjena osiguratelju za zaključenje ugovora o osiguranju vezuje ponuditelja, ako on nije odredio kraći rok, za vrijeme od osam dana od dana kad je ponuda prispijela osiguratelju, a ako je potreban liječnički pregled, onda za vrijeme od trideset dana.³¹ Ako osiguratelj u tom roku ne odbije ponudu koja ne odstupa od uvjeta osiguranja, smatrat će se da je prihvatio ponudu i da je ugovor sklopljen. Izuzetak čini sklapanje ugovora o obveznom osiguranju u prometu kod kojega osiguratelj ne može odbiti ponudu za sklapanje ugovora koja je u skladu s uvjetima osiguratelja, jer se radi o obveznom osiguranju te bi u suprotnom odgovarao za štetu (čl. 9. st. 3. i 4. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH³²).

3.2.1. Ponuda za sklapanje ugovora o osiguranju

U pravnoj teoriji diskutabilno je što se smatra pismenom ponudom i tko ima stvarnu ulogu ponuditelja te jesu li uvjeti osiguranja po svojoj prirodi opća ponuda. Ponuda po pravnoj prirodi predstavlja akt kojim jedna stranka predlaže drugoj sklapanje pravnog posla,³³ a koji sadrži sve bitne sastojke ugovora.³⁴ Tako je i u pravu osiguranja. Ponuda kao pravna radnja znači da akt ponude ima određene pravne posljedice, odnosno da je ponuditelj vezan ponudom. Zbog toga ponuda mora biti ozbiljno usmjerena na sklapanje ugovora o osiguranju sukladno načelu savjesnosti i poštenja, koje je temeljno načelo ugovornog prava.³⁵

Oblik ugovora o osiguranju određuje u pravilu i formu ponude. Budući da ZOO BiH normira pisanu formu ugovora o osiguranju (čl. 901.) i ponuda za zaključenje

²⁸ KARANIKIĆ MIRIĆ, M., Forma ugovora o osiguranju, Tokovi osiguranja, 1/2025., str. 25.

²⁹ Ugovor o osiguranju može se sklopiti i plaćanjem premije (čl. 903. ZOO BiH).

³⁰ BIJELIĆ, M., Osiguranje i reosiguranje, Tectus d.o.o., Zagreb, 2002., str. 116.

³¹ Čl. 901. ZOO BiH; Isto tako: DŽIDIĆ, M., ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 157.

³² *Zakon o obveznim osiguranjima u prometu FBiH*, Službene novine FBiH, br. 57/20. i 103/21.

³³ ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 46.

³⁴ Isto tako: čl. 32. st. 1. ZOO BiH.

³⁵ Isto tako: ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 47.

ugovora trebala bi biti u pisanoj formi. Međutim, s obzirom na to da je ponuditelj u pravilu ugovaratelj osiguranja, u praksi pismena ponuda često izostane, a to se onda rješava formom svojevrstnih upitnika.

Ponuda može biti i usmena ako to predviđa nacionalno zakonodavstvo poput primjerice Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske.³⁶ Ugovor o imovinskom osiguranju prema ZOO RH je neformalan pravni posao (čl. 925. st. 1. ZOO RH), dok je kod osiguranja osoba obvezna forma ponude pisana forma jer je i ugovor o osiguranju osoba (nezgoda, život) strogo formalan ugovor koji nastaje potpisom police osiguranja (čl. 925. st. 3. ZOO RH). Za razliku od navedenih zakonskih rješenja u Republici Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini ugovor o osiguranju i za imovinska i za neimovinska osiguranja nastaje tek kad stranke potpišu policu osiguranja.³⁷

Iz prethodno navedenog jasno proizlazi kako ponuda osiguranja u ugovornom pravu osiguranja ima vrlo bitnu ulogu i pravni značaj. Prema Džidiću i Ćurkoviću ona je pravna radnja kojom jedna od stranaka pokreće postupak sklapanja ugovora o osiguranju.³⁸ Ponuda može također biti izvor ugovornog prava osiguranja kada se koristi za tumačenje razmijenjenih informacija tijekom predugovornog informiranja ili naknadno tumačenje spornih ugovornih odredbi.

U pravnoj teoriji dosta se raspravlja o tome jesu li uvjeti osiguranja osiguratelja opća ponuda ili su samo poziv na ponudu, a prevladava mišljenje da uvjeti nisu ponuda jer u pravilu ne sadrže sve bitne sastojke ugovora.³⁹ Iako ZOO BiH kao ponuditelja definira samo ugovaratelja osiguranja (čl. 901.), kao ponuditelj kod ugovora o osiguranju može se javiti i osiguratelj. Međutim, uobičajeno se kao ponuditelji javljaju (budući) ugovaratelji osiguranja. Pavić smatra da se radi o zakonskoj presumpciji da ugovaratelj osiguranja dostavlja ponudu osiguratelju.⁴⁰ Iz navedenog proizlazi da uvjeti osiguranja, s obzirom na njihov uobičajen oblik, sadržaj i način korištenja, nisu opća ponuda, nego samo poziv da ugovaratelj učini ponudu za sklapanje ugovora pod objavljenim uvjetima, ali to ne znači da osiguratelj ne može posloovati i preko opće ponude.⁴¹

Uobičajena procedura sklapanja ugovora o osiguranju nije definirana samim ZOO-om, ali se temelji na prethodno spomenutoj zakonskoj presumpciji da ponudu za

³⁶ *Zakon o obveznim odnosima*, Narodne novine Republike Hrvatske, br. 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., 155/23. (dalje u tekstu: ZOO RH).

³⁷ Isto tako: DŽIDIĆ, M., ĆURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 158.

³⁸ *Ibid.*, str. 157.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ PAVIĆ, D., *op. cit.*, str. 108.

⁴¹ *Loc. cit.*

sklapanje ugovora daje ugovaratelj osiguranja. Kako bi se izbjegle nejasne i nepotpune ponude te pojednostavio i ubrzao postupak pregovaranja, ponuditelj često popunjava obrazac ponude. Taj obrazac sastavlja osiguratelj kao profesionalac zbog toga što u ponudi moraju biti navedeni svi bitni sastojci ugovora o osiguranju da bi se prihvatom ponude mogao sklopiti ugovor o osiguranju i izbjegla nužnost davanja protuponude. Pitanja navedena u obrascu ponude koja je postavio osiguratelj imaju svrhu i cilj osiguratelju pružiti sve bitne informacije i činjenice kako bi njihovim prihvaćanjem, ako su u skladu s uvjetima osiguranja, mogao sklopiti ugovor o osiguranju. Stoga se taj obrazac smatra ponudom osiguranja koju daje ugovaratelj, bez obzira što se radi o obrascu kojega na popunjavanje daje osiguratelj. Od bitne je važnosti ispuniti sve podatke koji su predviđeni u obrascu ponude i dati odgovor na sva pitanja. ZOO BiH ne određuje taksativno navedena pitanja, a radi unifikacije postupanja postojeću praksu bilo bi poželjno normirati, barem po vrstama osiguranja.

3.2.2. Sklapanje ugovora o osiguranju u digitalnom vremenu

Normativni okvir koji definira ugovor o osiguranju, njegovu obveznu formu i način sklapanja, ograničavajući je faktor u digitalizaciji usluga osiguranja na našem tržištu. Digitalna transformacija ima široke razmjere u svim sferama društvenoga i gospodarskoga života, a tržište financijskih usluga najprikladnije je za implementaciju poslovnih modela koji uključuju digitalne alate. S obzirom na to da djelatnost osiguranja podrazumijeva obradu velike količine podataka, a digitalni alati i umjetna inteligencija upravo imaju mogućnost učinkovite obrade velikog broja podataka u kratkom vremenu, to ih čini idealnom kombinacijom. Stoga uvođenje digitalnih alata u poslovanje danas znači konkurentsku prednost na tržištu već sutra. Međutim, pozitivan pravni okvir koji normira ugovor o osiguranju u Bosni i Hercegovini otežava digitalizaciju ugovornog osiguranja. No, obvezna forma ugovora o osiguranju uvjetovana potpisivanjem police osiguranja od strane obje ugovorne stranke (čl. 901. ZOO BiH), u suvremenoj digitalnoj eri ne bi se trebala tumačiti strogo formalistički na način da ova norma zahtijeva policu osiguranja u materijalnom obliku i vlastoručno potpisanu. Suvremeno tržište poznaje i regulira elektroničke potpise i formu elektroničkog dokumenta, pa tako i naš zakonodavni okvir na državnoj razini postavlja temelje za primjenu elektroničkih potpisa.⁴² Pismena forma police osiguranja može se zamijeniti elektroničkom formom s kvalificiranim elektroničkim potpisima ugovornih strana.⁴³ Razvijanje svijesti svih sudionika na tržištu osiguranja o mogućnosti potpisivanja police elektroničkim potpisima obiju ugovornih

⁴² *Zakon o elektronskom potpisu BiH*, Službeni glasnik BiH, br. 91/06.

⁴³ KARANIČIĆ MIRIĆ, M., *op. cit.*, str. 28.

stranaka i korištenja police u digitalnom obliku,⁴⁴ ⁴⁵ možda je važnije od konkretne izmjene zakonske norme. Izmjena zakonske norme može se pak postići i izmjenama sektorskih zakona koji reguliraju djelatnost osiguranja jer je izmjena ZOO-a, posebice ZOO-a FBiH, zahtjevnija i neizvjesnija. Umjesto izmjene zakonodavnog okvira, nužna prilagodba suvremenim potrebama potrošača može se postići i ciljnim tumačenjem svih primjenjivih zakona. Jasno je da odredbe ZOO-a koje reguliraju ugovor o osiguranju, dopuštaju iznimke od pisanog zaključenja ugovora o osiguranju. To je prije svega slučaj u kojemu se ugovor o osiguranju smatra zaključenim plaćanjem premije (čl. 903 ZOO), zatim prešutno zaključenje ugovora ako osiguratelj ne odbije ponudu ugovaratelja osiguranja koja je u skladu s uvjetima osiguranja (čl. 901. st. 3. ZOO) te se kao izuzetak može definirati i normirano ugovorno odstupanje od zakonskih odredbi ako je to u nesumnjivom interesu osiguranika (čl. 900. st. 2. ZOO).⁴⁶ Primjena drugog navedenog izuzetka primjenjiva je posebice u zaključenju ugovora o osiguranju na daljinu u digitalnom okruženju. Naime, odredba članka 901. dopušta da se ugovor o osiguranju zaključi potpisom samo jedne ugovorne strane i to ugovaratelja osiguranja.⁴⁷

Pri sklapanju ugovora na daljinu,⁴⁸ pa tako i ugovora o osiguranju, posebnu pozornost treba posvetiti zaštiti potrošača. Ugovaratelj osiguranja koji ugovor o osiguranju sklapa na daljinu nije u mogućnosti u ugovornim uvjetima, dvojabama ili nejasnoćama informirati se izravnim kontaktom sa stručnom osobom nego je prinuđen čitanjem općih i posebnih uvjeta osiguranja sam se informirati i pokušati razumjeti svoja prava i obveze iz ugovora kojega sklapa.⁴⁹ Ako na strani ugovaratelja osiguranja nije profesionalac, gospodarski subjekt, time njegova pozicija slabije strane, kod

⁴⁴ Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (ID-DEEA) izgradila je infrastrukturu javnih kriptografskih ključeva - *Public Key Infrastructure* (PKI) i u skladu sa *Zakonom o elektronskom potpisu* djeluje kao ovjeritelj koji pruža usluge izdavanja kvalificiranih i nekvalificiranih elektroničkih potvrda, upravljanja životnim ciklusom elektroničkih potvrda i izdavanja kvalificiranih elektroničkih vremenskih žigova. Više vidi: <https://www.iddeea.gov.ba/bs/e-potpis/> (24. 5. 2025.).

⁴⁵ Prema *Zakonu o elektornom dokumentu BiH*, Službeni glasnik BiH, broj 58/14., elektronički dokument ima istu pravnu snagu kao i dokument na papiru i može se koristiti kao akt u upravnom postupku ako su njegova uporaba i promet sukladni Zakonu (čl. 5.).

⁴⁶ Vidi: GRUJIĆ, N., *Pravne dileme u vezi s načinima zaključenja ugovora o osiguranju na daljinu - putem mobilne aplikacije i internet prezentacije*, Tokovi osiguranja, 1/2024., str. 113.

⁴⁷ *Ibid*, str. 110. Kako navodi Grujić, upotreba standardne dvostruke autentifikacije preko primjerice mobilne aplikacije, može ostvariti svoju funkciju tako što će zamijeniti potpis ugovaratelja osiguranja, samo ne na polici osiguranja već na ponudi za zaključenje ugovora o osiguranju (police osiguranja).

⁴⁸ Sukladno članku 42. st. 1. *Zakona o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini*, Službeni glasnik BiH, br. 25/06. i 88/15., ugovor na daljinu možemo odrediti kao "...svaki ugovor koji se odnosi na prodaju proizvoda ili usluga, organiziranu od trgovca putem nekog sredstva za prodaju na daljinu, a zaključuje se između trgovca i potrošača."

⁴⁹ Isto tako: TOŠIĆ, I., POPOVIĆ, J., "Od klika do polise": pravni aspekti zaštite potrošača usluga osiguranja kod ugovora na daljinu, *Pravo i privreda*, časopis za privrednopravnu teoriju i praksu, Godina LXIII., br. 2, Beograd, 2025., str. 208.

sklapanja ugovora o osiguranju na daljinu, postaje još izraženija. Nužno je u daljnjem normativnom uređenju sklapanja ugovora na daljinu, postići balans između sektorskog (osigurateljnog) i općeg zakonodavstva kojim se regulira primjena digitalnih alata te zaštita potrošača. Visokorizične sustave primjene digitalnih alata u osiguranju potrebno je strogo regulirati, a one manje rizične fleksibilno, ostavljajući prostora za primjenu stranačke autonomije ako se radi o ugovornom pravu odnosno poduzetničkoj slobodi u kreiranju digitalnih poslovnih modela.

3.3. Uvjeti osiguranja

U autonomne propise prava osiguranja ubrajaju se uvjeti osiguranja (opći, dodatni i posebni) i cjenici premija osiguranja koji imaju izvanredan značaj za oblast osiguranja.⁵⁰ Prema odredbama članka 902. ZOO BiH, osiguratelj je dužan upozoriti ugovaratelja osiguranja da su opći i posebni uvjeti osiguranja sastavni dio ugovora i predati mu njihov tekst ako ti uvjeti nisu otiskani na samoj polici. Izvršenje navedene obveze mora biti konstatirano na polici. S obzirom na to da se sadržaj police osiguranja dopunjuje uvjetima osiguranja kao ugovornim odredbama, neizravno to upućuje i na pravnu prirodu police osiguranja.⁵¹ Iako se nerijetko i neispravno izjednačava s ugovorom o osiguranju, ona je zapravo isprava o zaključenom ugovoru. Ugovor je sadržajno puno širi od same police osiguranja te je uključivanje svih odredbi uvjeta u sadržaj same police vrlo rijetko, gotovo i nemoguće. Osiguratelji u sadržaj police osiguranja uključuju samo obvezne zakonom propisane sastojke, najvažnije odredbe uvjeta osiguranja te pozivanje na relevantne odredbe zakona/uvjeta. Ponekad i konstatiranje obveze pozivanja na uvjete osiguranja na polici u praksi izostaje.

Međutim, dvojbeno je je li i u kojem opsegu strankama dopušteno izmijeniti odnosno dopuniti standardne uvjete osiguranja. Budući da i u poslu osiguranja vrijedi opće načelo obveznog prava da stranke slobodno uređuju svoj ugovorni odnos, na to pitanje treba odgovoriti potvrdno uz izuzetak obveznih osiguranja te uz poštivanje imperativnih zakonskih normi.⁵² ⁵³ Kod obveznih osiguranja u prometu na

⁵⁰ PETROVIĆ TOMIĆ, N., *Pravo osiguranja-sistem*, JP Službeni glasnik, Beograd, 2019., str. 90.

⁵¹ *Ibid*, str. 91.

⁵² *Ibid*, str. 109.

⁵³ Tomu primjerice u prilog ide i recentna presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske iz 2023. u predmetu broj: 39 Pž-2722/2022-2 kojom je sud odbio tužiteljev žalbeni zahtjev za proglašenje ništavim odredbi uvjeta kasko osiguranja i potvrdio prvostupanjsku presudu kojom je sud zaključio da je tužitelj sklapanjem police prihvatio i opće uvjete osiguranja te da se ne može pozivati na ništavost predmetne ugovorne odredbe navodeći da je suprotna predmetnoj odredbi čl. 937. ZOO kao i odredbi članka 924. ZOO RH (koji odgovara članku 900. ZOO BiH), a koja propisuje da se od odredbi ZOO koje reguliraju ugovor o osiguranju može odstupiti samo ako je to izričito zakonom dopušteno ili je odredbama zakona dato strankama na izbor da postupaju kako hoće te ako je to u nedvojbenom interesu osiguranika.

neliberaliziranim tržištima, poput bosanskohercegovačkog, intervencija države kroz postavljanje imperativnih pravnih normi ograničava načelo autonomije volje gotovo u potpunosti s obzirom na to da se pored obveze zaključivanja taksativno pobrojanih obveznih osiguranja primjenjuju uvjeti i cjenici (tarife) odobreni od strane regulatora - Agencije za nadzor osiguranja FBiH ili Agencije za osiguranje RS. Navedeno upućuje na zaključak da bi se opći uvjeti osiguranja mogli smatrati objektivnim pravom. Prema takvom mišljenju tzv. reglementarni karakter uvjeta osiguranja izražava se u tome da se opći uvjeti donose uz intervenciju države (regulatora), pa stoga oni crpe snagu, ne iz suglasnosti volje stranaka, nego iz akata državne vlasti.⁵⁴ Međutim, Šulejić smatra da je ovakvo shvaćanje pravne prirode uvjeta osiguranja zastarjelo te da su oni izvor prava općeg karaktera i široke primjene za istu vrstu osiguranja te čine dio ugovora kojega stranke prihvaćaju svojom slobodnom voljom.⁵⁵ Bez obzira što ih u pravilu sastavlja osiguratelj, ugovaratelj osiguranja može na njih pristati ili ne (opći uvjeti), odnosno tražiti njihovu izmjenu i dopunu (kod posebnih i dodatnih uvjeta) te je ugovor zaključen tek kad se postigne suglasnost volja ugovornih stranaka. Uloga regulatora koji daje prethodnu suglasnost na uvjete osiguranja ima funkciju kontrolnog mehanizma poštivanja imperativnih zakonskih normi od strane osiguratelja kao sastavljača ovih uvjeta te naravno u tome smislu zaštite ugovaratelja osiguranja kao pretpostavljene slabije strane toga ugovornog odnosa.

3.3.1. Utjecaj liberalizacije tržišta osiguranja na sadržaj i kontrolu zakonitosti uvjeta osiguranja

Kontrolna uloga nadzornih agencija u Bosni i Hercegovini također se postupno mijenja sukladno aktualnim trendovima na tržištu osiguranja, a posebice uvođenjem fazne deregulacije tržišta osiguranja od autoodgovornosti. Zakonom o obveznim osiguranjima u prometu Federacije BiH inicijalno je kao krajnji rok za početak liberalizacije tržišta osiguranja od autoodgovornosti bila propisana 2023., ali je taj rok zakonskim izmjenama odgođen za studeni 2026.⁵⁶ Slično kao u Federaciji BiH, pro-

⁵⁴ ŠULEJIĆ, P., *op. cit.*, str. 54.

⁵⁵ Isto smatra i Čurković uz obrazloženje da se zbog toga uvjeti i nazivaju uvjetima, a ne pravilima. Vidi: ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 52.

⁵⁶ Federacija BiH trenutno se nalazi u faznoj deregulaciji tržišta, koja se postupno uvodi od studenog 2023., a podrazumijeva da društva za osiguranje imaju pravo uz prethodno dobiveno odobrenje regulatora primjenjivati vlastite tarife premija za osiguranje od autoodgovornosti. Društva za osiguranje su prema važećem pravnom uređenju bila dužna dostaviti Agenciji za nadzor osiguranja FBiH svoje vlastite uvjete i cjenike do kraja srpnja 2023. godine, a koji će ostati na snazi do kraja listopada 2026. Nakon isteka navedenog roka sva društva za osiguranje trebala bi biti ovlaštena donositi vlastite uvjete i cjenike bez obveze pribavljanja prethodne suglasnosti Agencije, a što bi zabravilo podrazumijevalo potpunu liberalizaciju tržišta. U Republici Hrvatskoj liberalizacija tržišta obveznog osiguranja u prometu trebala je zaživjeti s 1.1. 2008., a to se dogodilo tek ulaskom u EU 2013. Radi stabilnosti tržišta osiguranja, ovakvo rješenje bilo bi dobro i za BiH, odnosno odgoda potpune liberalizacije tržišta osiguranja od autoodgovornosti do ulaska u EU. Takvo rješenje usvojile su i druge

ces liberalizacije u Republici Srpskoj odgođen je izmjenama Zakona o obaveznim osiguranjima u saobraćaju,⁵⁷ tako da se vremenski rokovi za provođenje fazne liberalizacije u oba entiteta načelno podudaraju.⁵⁸ Potpuna državna kontrola pokazala se neučinkovitom kao faktor usporavanja razvoja tržišta osiguranja jer su društva za osiguranje ograničena uvjetima i cjenicima koji su strogo propisani. Međutim, upitno je kakav će utjecaj na tržište osiguranja imati liberalizacija u području obveznih osiguranja. Od liberalizacije se realno očekuje smanjenje premije, povećanje konkurencije, uvođenje novih proizvoda, modernizacija uvjeta tako da se u obzir uzimaju iskustvo vozača, broj osiguranih vozila u kućanstvu i slično. Dodatni argumenti koje Doganjić i Ristić ističu u prilog liberalizaciji su individualizirani pristup pri određivanju visine premije, povoljniji položaj osiguranika, poticanje odgovornijeg ponašanja osiguranika u prometu jer visina premije ovisi o njegovoj rizičnosti i drugo.⁵⁹ Sve navedeno može rezultirati većom razlikom ugovornih odredbi unutar iste vrste osiguranja, a na istom tržištu osiguranja.

Nažalost, ne može se govoriti samo o pozitivnim učincima liberalizacije, jer implementacija novog načina reguliranja obveznih osiguranja jasno može polučiti i negativne posljedice. Negativne posljedice se mogu ogledati u pravnoj nesigurnosti osiguranika zbog nejednakih uvjeta i cjenika premije, nestajanje “manjih” društava koja nemaju osiguranu adekvatnost kapitala, a sve to može dodatno destabilizirati tržište.⁶⁰ Liberalnije tržište i veća sloboda ugovaranja i kreiranja uvjeta i cjenika ne bi smjela dovesti do gospodarske nestabilnosti, nelojalne konkurencije, neutemeljenog smanjenja premije osiguranja od autoodgovornosti te posljedično nepovjerenja osiguranika, likvidacije društava za osiguranje zbog nemogućnosti ispunjenja obveza i drugih sličnih posljedica.

Uzimajući u obzir i relevantne odredbe Solvency II,⁶¹ u kontekstu isključenja obveze društava za osiguranje na sustavno obavještanje nadzorne vlasti o uvjetima osi-

zemlje u okruženju, Srbija, Makedonija, Crna Gora. Više o liberalizaciji tržišta osiguranja od automobilske odgovornosti vidi u: ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ, D., VUČIĆ, F., Liberalizacija osiguranja od automobilske odgovornosti u Bosni i Hercegovini, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, vol. 15, No. 31, 2022., str. 283-305, dostupno na: https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Anali-31god15/15_31_13.pdf (22. 5. 2025.).

⁵⁷ *Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju Republike Srpske*, Službeni glasnik RS, br. 82/15., 78/20 i 1/24.

⁵⁸ ĐOKIĆ, J., MARTINOVIĆ, D., VUČIĆ, F., *op. cit.*, str. 292.

⁵⁹ DOGANJIĆ, J. V., RISTIĆ, Ž. M., U susret liberalizaciji premije osiguranja od autoodgovornosti u Srbiji”, *Tokovi osiguranja*, No. 4, 2020., str. 44-77, dostupno na: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1451-3757/2020/1451-37572004044D.pdf> (23. 5. 2025.).

⁶⁰ Jedan od razloga destabilizacije grčkog tržišta osiguranja i likvidacije 30 društava za osiguranje u Grčkoj jest upravo brza i prerana liberalizacija tržišta osiguranja od autoodgovornosti.

⁶¹ Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) Official Journal L 335, 17/12/2009 P. 001 – 014

guranja i cjenicama premije, kao i praksu zemalja koje su ranije prošle kroz proces liberalizacije tržišta, nadzorne agencije mogle bi normativno urediti obvezu društava da dostavljaju svoje opće i posebne uvjete osiguranja s tarifama, a da nemaju nadležnost formalno ih odobravati ili njima uvjetovati osnivanje društva za osiguranje.^{62 63}

S obzirom na to da društva za osiguranje sastavljaju uvjete osiguranja koji predstavljaju ugovorne odredbe, može se zaključiti da je osiguratelj jača strana u ovome ugovornom odnosu. Stoga su i norme ZOO-a u velikom dijelu imperativne naravi kako bi pružile zaštitu slabije ugovorne strane i postigle potrebnu ravnopravnost ugovornih stranaka. Zbog toga je vrlo bitna uloga koju regulator ima kao kontrolni mehanizam poštivanja imperativnih zakonskih normi. Međutim, u ulozi ugovaratelja osiguranja mogu biti i profesionalci te nažalost i osobe koje imaju namjeru špekulativno i prijevarno ugovarati usluge osiguranja. Prema tome, ravnopravnost ugovornih stranaka i ocjenu slabije i jače strane u ugovornom odnosu treba promatrati uvjetno te u svakom konkretnom pravnom poslu pojedinačno s obzirom na sve okolnosti slučaja. Na liberaliziranom tržištu osiguranja regulator gubi ulogu kontrolnog mehanizma uvjeta osiguranja. Međutim, regulator i/ili strukovno udruženje mogli bi donijeti i usuglasiti model uvjeta osiguranja koji bi svim društvima za osiguranje služio kao standard i obrazac čime bi se postigla minimalna odstupanja. Navedeno bi osiguralo maksimalan stupanj ujednačenosti ugovornih uvjeta unutar iste vrste osiguranja. Kada tržište osiguranja u BiH bude liberalizirano, vjerojatno će sudska kontrola uvjeta osiguranja, kao naknadni kontrolni mehanizam, dodatno dobiti na značaju. Zbog toga je vrlo bitno razumijevanje i tumačenje normi ZOO-a i od strane sudske vlasti kao i shvaćanje autonomije volje u ugovoru o osiguranju.

4. Ugovor o osiguranju u poredbenom pravu

Svrha, značaj, sadržaj i funkcija ugovora o osiguranju mogu se utvrditi analizom zakonske definicije samoga ugovora. Kroz takvu analizu dolazimo do zaključka da postoji neusklađenost propisa unutar same Bosne i Hercegovine jer je u pogledu definiranja ugovora o osiguranju ZOO Republike Srpske⁶⁴ unio određene izmjene

⁶² Agencija za nadzor osiguranja FBiH između ostalog ima nadležnost davati mišljenja na akte društava za osiguranje, vršiti nadzor u pogledu ulaganja, održavanja i raspolaganja sredstvima osiguranja. Prema tome, Agencija bi mogla zadržati svoje ovlaštenje na davanje mišljenja o uvjetima i premijama društava za osiguranje (mišljenje ne obvezuje, ali iza njega stoji snaga institucionalnog autoriteta).

⁶³ Primjerice članak 27. stavak 3. točka 7. Zakona o osiguranju RH (Narodne novine RH, br. 30/15., 112/18., 63/20., 133/20. i 151/20.) propisuje obvezno prilaganje uvjeta osiguranja za obvezna osiguranja u prometu uz zahtjev za izdavanje odobrenja za rad. Dakle, obveza dostavljanja uvjeta osiguranja nije u suprotnosti s odredbama koje određuju kako nadležna tijela neće odobravati uvjete osiguranja i tarife.

⁶⁴ Službeni list SFRJ, br. 29/1978., 39/1985., 45/1989. - odluka USJ i 57/1989. i Službeni glasnik RS, br. 17/1993., 3/1996., 37/2001. - dr. zakon, 39/2003. i 74/2004.

koje više odgovaraju tržišnim načelima.⁶⁵ Ako promatramo neke susjedne zemlje iz zajedničke bivše države, možemo vidjeti kako je FBiH ostala na potpuno zastarjelom određenju ugovora o osiguranju. Srbija,⁶⁶ koja također nasljeđuju ZOO iz 1978., izmijenila je odredbu predmetnog članka 897. i propisala novu definiciju ugovora o osiguranju koja je istovjetna onoj u ZOO Republike Srpske.⁶⁷ Istu definiciju ugovora o osiguranju sadrži i ZOO Crne Gore⁶⁸ u članku 994., ali za razliku od prethodna dva zakona koristi pojam “društvo za osiguranje” umjesto “organizacija za osiguranje” što je preciznije određenje suvremene pravne forme osiguratelja. Zanimljivo je da makedonski ZOO⁶⁹ u članku 953. daje istovjetnu definiciju ugovora o osiguranju kao i naš ZOO iz 1978. Slovenija je međutim, u svome Obligacijskom zakoniku⁷⁰ u članku 921.⁷¹ propisala suvremeniju definiciju ugovora o osiguranju temeljenu na odnosu osiguratelja i osiguranika i njihovim glavnim financijskim obvezama. Slovenija čak radi na donošenju posebnog zakona o ugovoru o osiguranju (Zakon o zavarovalnoj pogodbi) kao svojevrsnoj reviziji odredbi ZOO-a kojim bi se jasnije normirao ugovor o osiguranju.⁷²

Republika Hrvatska je 2005. novim ZOO-om izmijenila definiciju ugovora o osiguranju u kojoj je naglasak stavljen na glavne obveze ugovornih stranaka (plaćanje premije i osigurnine).⁷³ Ovakvo određenje ugovora o osiguranju suvremenije je i prilagođenije funkciji i ulozi ugovora o osiguranju te trenutnom shvaćanju i poimanju ovoga obvezno-pravnog odnosa. Međutim, prema Džidiću i Ćurkoviću ni ova definicija nije bez kritike.⁷⁴ Prvenstveno, za ovakvo određenje ugovora o osiguranju

⁶⁵ “Ugovorom o osiguranju obavezuje se ugovarač osiguranja da plati određeni iznos organizaciji za osiguranje (osiguravač), a organizacija se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu naknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učini nešto drugo.” (čl. 897. ZOO RS).

⁶⁶ *Zakon o obligacionim odnosima*, Službeni list SFRJ, br. 29/78., 39/85., 45/89. - USJ, 57/89., Službeni list SRJ, br. 31/93., 18/20.

⁶⁷ “Ugovorom o osiguranju obavezuje se ugovarač osiguranja da plati određeni iznos organizaciji za osiguranje (osiguravač), a organizacija se obavezuje da, ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili nekom trećem licu naknadu, odnosno ugovorenu svotu ili učini nešto drugo.”

⁶⁸ *Zakon o obligacionim odnosima*, Službeni list Crne Gore, br. 47/08., 4/11. - i dr. zakon i 22/17.).

⁶⁹ *Zakon za obligacionite odnose*, Službeni vesnik na Republika Makedonija, br. 18/01., 4/02., 5/03., 84/08., 81/09., 161/09. i 123/13.

⁷⁰ *Obligacijski zakonik*, Uradni list RS, št. 97/07. - uradno prečišćeno besedilo, 64/16. - odl. US in 20/18. - OROZ631.

⁷¹ “Z. zavarovalno pogodbo se zavarovalec zavezuje, da bo zavarovalnici plačal zavarovalno premijo ali prispevek, zavarovalnica pa se zavezuje, da bo, če se zgodi dogodek, ki pomeni zavarovalni primer, izplačala zavarovancu ali nekomu tretjemu zavarovalnino ali odškodnino ali storila kaj drugega.”

⁷² Vidi *supra* bilj. 20.

⁷³ “Ugovorom o osiguranju osiguratelj se obavezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti osiguraniku ili korisniku osiguranja osigurninu ako nastane osigurani slučaj, a ugovaratelj osiguranja obavezuje se osiguratelju platiti premiju osiguranja” (čl. 921).

⁷⁴ DŽIDIĆ, M., ĆURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 149.

može se reći kako je dosta usko, odnosno nepotpuno i da ne obuhvaća specifičnosti pojedinih vrsta osiguranja. Stoga bi bilo prihvatljivije normativno odrediti šire, a sistematizirano definiranje ugovora o osiguranju koje će uključiti karakteristike i posebnosti pojedinih vrsta osiguranja, a ujedno ostaviti i dovoljno prostora za nastanak novih vrsta osiguranja i prilagođavanje suvremenim poslovnim izazovima, poput primjerice aktualnog sklapanja ugovora na daljinu. Kod imovinskih osiguranja, hrvatski ZOO je također napustio obveznu formu ugovora o osiguranju. U obrazloženju ove promjene koju je prihvatio hrvatski zakonodavac naglašeno je kako moderno vrijeme brze trgovine i ubrzanog stvaranja ugovornih odnosa ne trpi formalizam; kako je dovoljno postojanje pismene forme *ad probationem tantum*;⁷⁵ kako takvo rješenje imaju mnoge europske zemlje, a da je propisivanje pisane forme *ad solemnitatem* iznimka.⁷⁶

4.1. Reguliranje ugovora o osiguranju na razini Europske unije

Na razini pravnog sustava Europske unije ne postoji definicija ugovora o osiguranju. Smjernice i direktive kao izvori prava osiguranja Europske unije ne definiraju ugovor o osiguranju. Definicija ugovora o osiguranju nije sadržana niti unutar regulatornog okvira Solvency II. Objašnjenje za to može biti u činjenici što Solvency II ne pokriva materijalno-pravne aspekte djelatnosti osiguranja već statusno-pravne. Tri generacije direktiva iz područja životnog i neživotnog osiguranja koje su joj prethodile također su više definirale uvjete obavljanja pojedine vrste osiguranja negoli materijalno-pravno uređenje ugovora o osiguranju. Međutim, propisi EU indirektno određuju elemente i obvezne sastojke ugovora o osiguranju, ali ne definiraju ovaj pravni posao već to prepuštaju domaćem privatnom pravu svake države.

Smjernice koje se odnose na djelatnost osiguranja i zaštitu potrošača djelomično su uredile i one dijelove ugovornog prava osiguranja koji su vezani za segment materije tih smjernica. Zbog toga se ne može tvrditi da ugovorno pravo osiguranja nije nikako harmonizirano, već je riječ o nepotpunoj i nesistematiziranoj harmonizaciji. Stoga, u prekograničnom pružanju usluga osiguranja, osiguratelji se moraju podvrgnuti različitim nacionalnim sustavima ugovornog prava osiguranja čime riskiraju izlaganje većim troškovima od moguće dobiti. Naime, riječ je o tomu da svaka država ima svoje propise kojima se uređuje ugovor o osiguranju, a koji se međusobno razlikuju, pa i po prirodi pravnih normi. Zbog navedenog, osiguratelji nisu u mogućnosti imati jedinstvenu formu polica osiguranja za istu vrstu osiguranja za svaku državu članicu. Dakle, onemogućeni su nuditi unificiran proizvod u svim državama članicama EU. Posljedica svega navedenog jeste nejednak položaj kako osiguratelja

⁷⁵ Samo za dokaznu svrhu.

⁷⁶ DŽIDIĆ, M., ČURKOVIĆ, M., *op. cit.*, str. 157.

tako i potrošača na tržištu osiguranja EU, a što u konačnici rezultira nejedinstvenim tržištem osiguranja.

Iako Solvency II ne definira ugovor o osiguranju niti sistematizirano određuje njegovu formu i sadržaj, određenje pojma ugovor o osiguranju sadržano je u *Solvency II Glossary*⁷⁷ koji je izrađen u svrhu jedinstvenog i ujednačenog razumijevanja pojmova i definicija korištenih u Solvency II. Tako se ugovorom o osiguranju određuje ugovor kojim osiguratelj preuzima značajan rizik kojemu je izložen osiguranik te prihvaća plaćanje naknade ugovaratelju osiguranja ili osiguraniku ako se dogodi osigurani slučaj koji ošteti ugovaratelja osiguranja.⁷⁸ Zanimljivo je kako ova definicija propisuje preuzimanje, ne bilo kojega, već značajnog rizika od strane osiguratelja. Na razrađeniju definiciju ugovora o osiguranju Glossary upućuje na IFSR4, što je sada IFSR 17, odnosno MSFI 17 - Ugovori o osiguranju,⁷⁹ a koji određuje ugovor o osiguranju kao kombinaciju financijskog instrumenta (instrumenta plaćanja) i ugovora o pružanju usluga.

Uz ovaj neobvezujući dokument potrebno je spomenuti i Načela europskog ugovornog prava osiguranja - PEICL⁸⁰ kao opcijski instrument. Cilj PEICL-a nije bio pružiti sustavna pravna pravila koja bi uređivala cijeli sustav ugovornog prava osiguranja već samo definirati kogentna i polukogentna pravila koja sadržavaju minimum zahtjeva potrebnih za zaštitu potrošača pri sklapanju ugovora o osiguranju.⁸¹ Dakle, radi se o još jednom *soft law* dokumentu, ali koji ima određeni akademski autoritet. Prema PEICL, ugovor o osiguranju je ugovor u kojem osiguratelj obećava osiguraniku osigurati ga od određenog rizika u zamjenu za premiju.⁸² PEICL nadalje propisuje neobveznost pisane forma ugovora o osiguranju odnosno bilo koje druge stroge forme.⁸³

⁷⁷ https://piu.org.pl/public/upload/ibrowser/sol2_glossary_final_160307.pdf (20. 5. 2025.).

⁷⁸ "A contract under which one party (the insurer) accepts significant insurance risk from another party (the policyholder) by agreeing to compensate the policyholder or its beneficiary if a specified uncertain future event (the insured event) affects the policyholder" (Solvency II Glossary, str. 33).

⁷⁹ MSFI 17 "Ugovori o osiguranju" sačinio je Odbor za međunarodne računovodstvene standarde i primjenjuje se od 2021., a ima za cilj provedbu jedinstvenih računovodstvenih modela za ugovore o osiguranju.

⁸⁰ *Principles of European Insurance Contract Law* je akademsko djelo predstavnika nekoliko europskih sveučilišta koje za cilj ima unifikaciju normi ugovora o osiguranju po uzoru i kao dio nastojanja unifikacije europskog ugovornog prava - PECL (*Principles of European Contract Law*) kao strategije za zajednički okvir europskog ugovornog prava.

⁸¹ KEGLEVIĆ, A., Ugovorno pravo osiguranja, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2016., str. 111.

⁸² Article 1:201 Insurance Contract (1) "Insurance contract" means a contract under which one party, the insurer, promises another party, the policyholder, cover against a specified risk in exchange for a premium."

⁸³ Article 2:301 "Manner of Conclusion an insurance contract shall not be required to be concluded or evidenced in writing nor subject to any other requirement as to form. The contract may be proved by any means, including oral testimony."

Solvency II normira i stanovite odrednice u pogledu uvjeta osiguranja kao dijelova ugovora o osiguranju. Sukladno odredbama članka 181. i 182. Solvency II, ne zahtijeva se prethodna suglasnost ili sustavno obavještanje o općim i posebnim uvjetima ugovora o osiguranju, cjenicima premija, tehničkim podlogama koje se posebno upotrebljavaju za izračunavanje cjenika premija i tehničkih pričuva ili o obrascima i drugim tiskanim dokumentima koje društvo namjerava upotrebljavati u svojem poslovanju s ugovarateljima osiguranja ili društvima cedentima odnosno društvima retrocedentima. Ipak, za životno osiguranje i isključivo za potrebe provjere usklađenosti s nacionalnim propisima o aktuarskim načelima, matična država članica može zahtijevati sustavno obavještanje o tehničkim podlogama koje se upotrebljavaju za izračunavanje cjenika premija i tehničkih pričuva.⁸⁴ No, ovaj zahtjev nije preduvjet za izdavanje odobrenja za rad društvu za životno osiguranje (čl. 21. st. 1. u vezi s čl. 182. st. 2. Solvency II). Ovo nije potpuna novina uvedena Solvency II jer već smjernice treće generacije napuštaju nadzor nad premijama i uvjetima osiguranja te propisivanje tarifa što je u pravilu omogućilo stvaranje proizvoda osiguranja koji su usklađeniji sa stvarnim tržišnim potrebama i određivanjem premija koje više odgovaraju stvarnom riziku. Međutim, radi se o uređenim i razvijenijim tržištima osiguranja. Uz navedeno, države članice ne zadržavaju i ne uvode obvezu prethodnog obavještanja ili dobivanja prethodne suglasnosti za namjeravana povećanja premijskih stopa, osim u sklopu općih sustava nadzora cijena (čl. 21. st. 2. Solvency II).

5. Zaključak

ZOO BiH je temeljni izvor ugovora o osiguranju već 47 godina te kao takav predstavlja vrlo dobar pravni temelj i normativni okvir. Međutim, zbog značajnog vremenskog odmaka od njegova donošenja i značajnih promjena koje su se dogodile u tome razdoblju, nedvojbeno je nužnost određene normativne prilagodbe suvremenom poslovanju. U pravnoj znanosti i praksi postoji dvojba treba li to izvršiti preko izmjena i dopuna drugih zakona koji normiraju djelatnost osiguranja (sektorskih zakona) kao i koliko ZOO dopušta takvo normiranje ili pak donošenjem posebnog zakona o ugovoru o osiguranju (*model law* ili *lex specialis*).

Važan izvor ugovornog prava osiguranja svakako su i uvjeti osiguranja. S obzirom na njihov značaj, neizvjesno je što će liberalizacija tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini donijeti u pogledu sadržaja i kontrole tih uvjeta. Kontrolni mehanizam koji se trenutno postiže posredstvom regulatora tada će, najblaže rečeno, izmijeniti svoju ulogu, jer ne će imati obvezujuću snagu niti karakter prethodne kontrole usklađenosti sa zakonom. Rješenje bi se moglo naći po uzoru na njemačku i austrijsku praksu

⁸⁴ MALETA, N., Statusno pravo osiguranja Europske unije i Bosne i Hercegovine, PRESSUM, Mostar, 2023., str. 57.

gdje je udruženje osiguratelja izradilo uzorak uvjeta osiguranja. Osiguratelji ovaj uzorak uzimaju kao model uz slobodu da ga prilagođavaju svome poslovanju jer se radi o neobvezujućem uzorku, ali odstupanja i izmjene su puno manji nego što bi bili da ovakvog uzorka uvjeta uopće nema.

Na razini EU ne postoji sistematizirano definiranje ugovora o osiguranju iz čega se može zaključiti da europski zakonodavac u normiranju ugovornog prava prioritet daje domaćem privatnom pravu. Kada domaće ugovorno pravo nije prilagođeno suvremenim poslovnim trendovima, tržište osiguranja nije u povoljnom položaju niti postoji učinkovita zaštita korisnika usluga osiguranja. Prema mišljenju autora nužno je raditi na informiranju, dodatnoj edukaciji svih sudionika tržišta osiguranja, jačati fer tržišnu konkurenciju, uspostavljati alternativne mehanizme kontrole i zaštite potrošača te provoditi druge slične mjere. Potpuna implementacija sustava Solvency II na tržištu osiguranja Bosne i Hercegovine utjecat će na ograničenje pojedinih pokrića, odbijanje pokrića za pojedine rizike, prenošenje rizika na osiguranike, poskupljenje premija i sl. Dakle, doći će do personalizacije i individualizacije rizika, što će utjecati i na sam sadržaj ugovora o osiguranju. Nadamo se da će navedeno utjecati i na dostizanje višeg stupnja "kulture osiguranja" te na veću zastupljenost ugovora o osiguranju u području dobrovoljnih osiguranja.

Materijalno-pravne odredbe kojima je regulirano osiguranje u okviru ZOO-a FBiH nisu usklađene ni s propisima o zaštiti potrošača ni sa statusno-pravnim propisima djelatnosti osiguranja, a koji su u odnosu na materijalno-pravni propis usklađeniji s *acquis communautaire*. Zbog velikog gospodarskog značaja i zastupljenosti, pravna tehnika normiranja ugovora o osiguranju trebala bi biti jasna, logična, precizna, nedvojbeno i sveobuhvatna kako bi norme mogle biti razumljive ne samo pravnicima, nego širem krugu mogućih stranaka i potpisnika ovoga ugovora. Rješenje se može naći u posebnom normiranju ugovora o osiguranju u okviru tzv. *model law* propisa ili u dodatnom reguliranju ugovora o osiguranju preko važećih *lex specialis*. Na posebnost ovog ugovora, a time posredno i potrebu njegove posebne regulacije, ukazuje i sam ZOO s obzirom na to da je zakonodavac pri reguliranju ugovora o osiguranju u znatnoj mjeri ograničio jedno od temeljnih načela ugovornog prava, načelo stranačke autonomije.

S obzirom na dosadašnje iskustvo u normiranju ugovora o osiguranju, teško da će se domaći zakonodavac odlučiti na bilo koji od navedenih modaliteta, barem ne u skorije vrijeme. Stoga je ključno rješenje izbjegavanje pretjeranog formalizma pri tumačenju odredbi ZOO-a koje reguliraju ugovor o dobrovoljnim vrstama osiguranja, šira primjena stranačke autonomije volje pri ugovaranju usluga osiguranja, a da se pri odstupanju od imperativnih normi ne vodi isključivo računa samo o nedvojbenom interesu ugovaratelja osiguranja kao slabije strane, posebice kod ugovaranja

dobrovoljnih osiguranja, nego i o ravnopravnosti ugovornih stranaka i sinalgmatičnom karakteru ugovora o osiguranju kao i o njegovim drugim karakteristikama uz poštivanje odredbi o predugovornom i ugovornom informiranju.

EVALUATION OF THE NORMATIVE FRAMEWORK OF INSURANCE CONTRACT THROUGH LEGAL THEORY AND POSITIVE LAW

Summary: *The insurance contract is one of the most common contracts in business, considering the number of insurance services users and the importance of insurance activities on the financial market. In the paper authors analyze the nature of insurance contract norms and the principle of autonomy of will from the aspect of legal theory. Starting from the economic significance of the insurance contract, the appropriateness of the norms of the Law on Obligations, the very definition of the insurance contract and the way of concluding that contract are analyzed. By applying the comparative law method, the best models of insurance contracts are quest, and certain assumptions for the further development of contractual insurance law are proposed. At the EU level, this matter is regulated by soft law sources, and there is no systematized definition of the insurance contract and its content, from which it can be concluded that the European legislator gives priority to domestic law. Since the insurance is one of the fastest growing economic area, excessive normative regulation would be counterproductive for the interests of the community as a whole. In other words, in this area it is necessary to achieve a delicate balance between the justified interest of protecting the weaker contracting party and a stimulating regulatory framework for further insurance development in the digital era. Due to its economic importance, the legal technique of insurance contracts should be clear, logical, precise, unambiguous and comprehensive so that the norms can be understood not only by jurists, but also by all potential parties and signatories of this contract. The solution can be found in the special regulation of insurance contracts within the so-called model law or in the additional regulation of insurance contracts through valid *lex specialis* in order to solve the problem of vagueness or inadequacy of existing norms.*

Keywords: *legal nature of norms, autonomy of will, insurance contract, insurance terms and conditions, Law on Obligations*